

YATAĞAN DİRENİŞİNİ BAŞARIYA TAŞIYAN ETKENLER¹

Özlem Şahin Güngör
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Yatağan'da yaşanan özelleştirmeye karşı mücadele deneyimi incelendiğinde, TES-İŞ Sendikası Yatağan Şubesi ve Türkiye Maden İş Sendikası Yatağan Şubesindeki yönetici kadroların hem işçileri, hem Yatağan halkını, hem de yerel ve ulusal kamuoyunu özelleştirmeye karşı güçlü bir şekilde seferber edebildiklerini açıkça görmekteyiz. Türkiye'de 80'li yılların başından bu yana giderek yaygınlaşan özelleştirmeler, hem ideolojik hem de hukuksal ve uygulama alt yapısıyla toplumsal bilinçte ve yaşamda yer etmeyi başarmış görünmektedir. Günden güne yaşanan özelleştirmeler karşısında örgütlenen pek çok mücadele sonuçsuz kalırken Yatağan deneyimini böylesine farklı kılan nedir?

1997-2001 yılları arasında, Yatağan'da, Türkiye Maden İş Sendikası Yatağan Şubesi ile TES-İŞ Yatağan Şubesinin öncülüğünde sürdürülen, bölgedeki üç termik elektrik santralinin ve maden ocaklarının özelleştirilmesine karşı çıkan mücadelenin başarısı, birbirinden farklı ve aynı zamanda birbirine bağımlı etkenlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıktı. Yatağan deneyiminin başarısını çözümleyebilmek için bu başarıda payı olan tarihsel bağlamı, olayları, kurumları, yapılanmaları dikkatle ele almak ve kısa zaman diliminde gerçekleşmiş pek çok olayın ardında uzun bir süreçte üst üste biriken, birbirini etkileyen etkenlerin bulunduğunu kabul etmek gerekiyor. Bu bağlamda Yatağan deneyimini incelerken, özelleştirmeye karşı mücadele sürecindeki başarıyı oluşturan dinamikleri iki temel başlık altında toplayabileceğimizi gördük. İlki, mücadeleyi, örgütlenmeyi ve özelleştirme karşıtı bilinci geliştiren ve güçlendiren tarihsel aşamalar ve yapısal etkenler, ikincisi ise hızlı bir şekilde mücadeleyi örgütleyerek Yatağan işçisine, yerel ve ulusal kamuoyuna mal eden sendikal örgütlenme süreciydi.

I. YATAĞAN'DA İŞÇİLERİ GÜÇLENDİREN TARİHSEL VE YAPISAL ETKENLER

Özelleştirme henüz Yatağan'da gündeme gelmeden, buradaki iki sendika şubesinin yöneticilerini ve üyelerini, özelleştirmeye karşı mücadeleye hazırlayan ve güçlendiren tarihsel aşamalar ve yapısal etkenler bulunmaktaydı. İşçileri güçlendiren ve mücadele kararlılıklarını artıran tarihsel ve yapısal etkenleri beş başlık altında toplayabiliriz. Başlıklardan birincisi, 1980'li yıllarda izlenen emek karşıtı politikalar ve 1989 yılında artık bu politikalara katlanmayı reddeden işçi sınıfının başlattığı Bahar Eylemleridir. İkincisi, Özal hükümeti ile başlayan ve 90'larda ivme kazanan özelleştirme ve kamu işletmelerinde taşeronlaştırma uygulamalarıdır. Üçüncü olarak ele almamız gereken etken, Yatağan özelinde yaşanan ancak işçilerin iş güvencelerini tehdit ettiği için ciddi bir örgütlenme ve eylem deneyimi yaşamalarına neden olan, 1994 yılında idari yargı kararıyla Yatağan'da elektrik üre-

---

¹ Bu yazı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü öğretim üyesi Fatih Güngör ile birlikte yürüttüğümüz alan araştırmasında elde ettiğimiz verilerle kaleme alınmıştır.

timinin durdurulmasıdır. Dördüncüsü, Yatağan'daki sendika şubelerinin tüm eylem ve etkinliklerinde işçilerle kurdukları güven ilişkisinin temelinde yatan işyeri konseyleri deneyimidir. Beşincisi ise ulusal düzeyde yürütülen, özelleştirme karşıtı hukuksal ve kurumsal mücadelenin özgül özelleştirme uygulamalarına karşı çıkmak için verdiği güç ve hazırladığı zemindir.

1. 1980'li Yıllarda Emek Karşıtı Politikalar ve 89 Bahar Eylemleri

İşçilerin, giderek güçlendikleri ve bilinçlendikleri önemli tarihsel aşamalardan biri, 1989 Bahar Eylemleri olmuştu. Henüz özelleştirme, Yatağan'daki büyük kamu işletmelerinin kapısını çalmadan yıllar önce, genelde Türkiye'de ve elbette Yatağan'da, çeşitli hükümetler tarafından yıllardır izlenen emek karşıtı politikalar, işçi sınıfını ve örgütlerini bütün bunlara karşı hareketlenmeye zorlamıştı. 1989 Bahar Eylemleri, Türkiye genelinde işçilerin sınıf çıkarlarını dillendirdikleri ve bunun sonucunda önemli kazanımlar elde ettikleri eylemlerle sınırlı değildi. 89 Bahar Eylemleri hem işçilerin örgütlenme ve mücadele bilinçlerinin gelişiminde hem de o dönemde var olan "uzlaşmacı" sendikal yapının aşılmasında ve sendikaların ve sendikacılığın büyük ölçüde yeniden şekillenmesinde büyük etkide bulundu (Boratav, 1991: 123-124; Koç, 1991: 87-89). Bu dönemde Yatağan'da yaşananlar, Türkiye'de işçi sınıfı bilincinin nasıl değiştiğini ve sendikal anlayıştaki dönüşümü ve hareketlenmeyi, açıkça izleyebildiğimiz bir örnek oldu.

1980'li yıllar, yeni liberal ekonomik politikaların, Türkiye'de önce askeri darbe yönetimi, ardından Turgut Özal liderliğindeki ANAP hükümetleri tarafından uygulanmaya konduğu bir dönemdi. 12 Eylül Askeri Darbesinden hemen önce açıklanan 24 Ocak Kararları ile somutlaşan bu politikalar, dış ticareti serbestleştirerek bir yandan Türkiye'yi uluslararası kapitalizm için daha elverişli bir pazar haline dönüştürmeyi, öte yandan yerli sermayeyi emek karşısında güçlendirerek dış piyasada rekabet gücünü artırmayı hedefliyordu. Türkiye'de artık IMF'nin istikrar paketleri ve Dünya Bankasının yapısal uyum programları aracılığı ile ekonomi yeniden yapılandırılmaktaydı. Askeri yönetim, daha önceki sivil hükümetlerin atamadığı temel adımları atarak daha sonraki dönemler için uygun alt yapıyı hazırladı. İlk iş olarak hedeflenen yapısal dönüşüme engel olabilecek muhalefet tasfiye edildi; ülkedeki tüm grevler süresiz olarak durduruldu, sendikal faaliyetler yasaklandı, pek çok sendikanın mal varlığı hazineye devredildi, sendikacılar tutuklandılar ve yıllar sürecek bir yargılama süreci başladı. Sermayenin 24 Ocak Kararları ile somutlaşan tüm talepleri askeri yönetim tarafından süratle karşılanarak anayasal ve yasal güvence altına alındı. Artık Türkiye'de "stratejik" olarak tanımlanan pek çok sektörde grev yasağı bulunmaktaydı, kamu görevlilerinin sendika hakkı ellerinden alınmıştı, sendikaların örgütlenmeleri ve toplu sözleşme yetkisi almaları son derece zorlaştırılmıştı, sendikalar bilinçli olarak merkezleştirilmiş ve idari ve mali tüm yetkiler sendika merkezlerinde toplanmıştı, işçi örgütlerinin ulusal ve uluslararası alanda dayanışmalarının önüne ciddi engeller konmuştu. En önemlisi de ülkede kapatılmayan tek işçi konfederasyonu Türk-İş, kendisinden "siyaset üstü" ve "hükümetlerle uyumlu" sendikacılık yapma sözü alınarak, üye aidatlarının doğrudan ücret kesintisi yoluyla sendika merkezlerine aktarılması karşılığında "susturulmuştu." Ülkeyi "serbest piyasaya ve rekabete açan" bütün bu yeni düzenlemeler, asıl olarak sanayi üretimini ihracata yöneltmek amacıyla üretim maliyetlerini, dolayısıyla işgücü maliyetini düşürmeyi, ücretlilerin alım gü-

cünü kısarak iç piyasadaki talebi daraltmayı, kısacası yeni liberal dönüşüm için gerekli kaynağı emekçilerin ve yoksul halk kesimlerinin kesesinden sağlamayı hedefliyordu. Böylece Türkiye’de emekçi sınıflar açısından işçi ücretlerinin düşük tutulduğu, ücretlilerin alım gücünün son derece daraldığı ve emeğiyle geçinmek zorunda kalanların açık bir yoksullaşma yaşadıkları 10 yıllık zorlu bir döneme girilmiş oldu (Boratav, 2003: 145-151)

Bu 10 yıllık süreç, askeri yönetimle kısa süre içinde uzlaşan ve ANAP hükümeti ile ise umduğu ilişkiyi kuramayan Türk-İş yönetimini 80’li yılların sonunda tabandan gelen baskıyla ciddi olarak zorlamaya başlamıştı. 1980’lerin örgütlenme ve emek karşıtı baskı politikalarına karşın işçiler, Türk-İş bünyesinde de olsa sendikaları terk etmemişlerdi. Ve nihayet Türkiye’nin pek çok yerinde patlak veren 1989 Bahar Eylemleri “işçi tabanının yarattığı, özgün biçimler içinde geliştirdiği; ancak sonuçta sendikal hareketi de peşinden sürükleyen, ona ivme kazandıran önemli mücadeleler olarak” (Boratav, 1991: 124) nitelenecektir. Bahar eylemleri irdelendiğinde, işçilerin taban örgütlenmelerinin giderek güçlendiğini ve işçiler arasındaki pek çok ayrışmanın aşılarak işçilerin sınıfsal bir özgüven kazandıklarını, pek çok sendikada şube ve merkez düzeyinde yöneticilerin tabanın zorlamasıyla değiştiğini, işçilerin sendika yönetimlerini, yıllardır sıkıştıkları kısır ve dar sendikal yapıyı ve eylemleri aşmaya zorladıklarını ve işçi sınıfı dışındaki emekçi kitlelerin büyük ölçüde desteğini alan ve meşruiyetini sağlamlaştıran mücadeleler olduğunu söyleyebiliriz (Koç, 1991: 76, 87-94).

Yatağan’da mücadele eden işçilerle ve sendikacılarla yaptığımız görüşmeler, gerek 12 Eylül sonrasında izlenen emek karşıtı politikaların bedelini somut olarak işçi sınıfının nasıl ödediğini gerekse 89 Bahar Eylemlerinin küçük bir kasabada çalışan kamu işçilerini bu politikalara karşı nasıl hareketlendirdiğini tüm canlılığı ile göstermekteydi.

Yaptığımız görüşmelerde istisnasız tüm işçilerin ağızdan dökülen sözler 80’li yıllarda işçi sınıfının somut olarak hangi koşullarda yaşadığının açık göstergesiydi. İşçilerin tümü 1989 Bahar Eylemleri başlayıncaya kadar son derece düşük ücretlerle çalıştıklarından, ücretlerinin dönemin asgari ücretinin altında kaldığından, her toplu sözleşme döneminde ücretlerinin ancak asgari ücret düzeyine çıkarıldığından söz etmişlerdi. Peki, Yatağan’da, asgari ücretin altında bir gelirle yaşamak zorunda kalmak ne anlama geliyordu? Küçük bir yerleşim yeri olan Yatağan’daki konutlar yetersiz ve kiralar çok yüksekti, Bu nedenle işçilerin önemli bir bölümü köyde oturmak zorunda kalıyor, işe köyden gidip geliyorlardı. Ailelerine ve onların kırsal gelirlerinin desteğine muhtaçtılar. Pek çoğu işe girdikleri dönemde bekâr olduklarından evliliklerini ertelemek zorunda kaldılar. Evli olanlar ihtiyaçlarını karşılayabilmek için “takside girmeye” cesaret edemiyorlar, “çocuk yapmayı ya da ikinci çocuğu düşünmeyi” erteliyorlardı. Pazar alışverişini birkaç aile birlikte yaparak, aralarında altın günleri düzenleyerek ve vergi iadelerini paylaşarak ocaklarını tıtturmeye çalışıyorlardı. Hatta işe ilk başladıkları dönemde bu denli dar gelirle yaşayamayacağını düşünüp işten ayrılan pek çok kişi olmuştu.

1989 Bahar Eylemlerinin ve sonrasında imzalanan toplu sözleşmelerin işçiler için sağladığı en önemli kazanımlardan biri, kuşkusuz işçi sınıfının alım gücünü ve refah düzeyini artıran bir ücret artışı olmuştu. İşçilerden pek çoğu, ancak 1989 yılından sonra biraz “insanca” yaşamalarına katkıda bulunacak düzeyde ücret almaya başladıklarını anlattılar. Ancak bundan da önemlisi, daha önce hiç eylem yapmamış, sokağa çıkmamış, herhangi bir talepte bulunmamış büyük bir işçi kit-

lesinin çeşitli sıra dışı eylemlerle kendilerine olan güvenlerini kazanmalarındı. İlk kez topluca iş yerlerinden çıkarak Yatağan'a, sendika şubesine kadar yürümüşlerdi, aylarca süren iş yavaşlatma, toplu vizite ve sakal bırakma eylemleri yapmışlardı. O dönemde TES-İŞ Sendikası Yatağan Şubesi Yönetiminde bulunan Alican Azizoğlu bütün bu eylemleri nasıl örgütlediklerini şöyle anlatıyor:

Ne zaman ki 89 toplu iş sözleşmeleri görüşmeleri başladı, sendikal anlamda da ciddi hareketlilik başladı. Bahar Eylemleriyle başlayan mücadele süreci bizim için hem okul oldu ve Yatağan özelinde de Yatağan işçisinin eylemlilik süreciyle tanıştığı ilk [deneyimlerden biri oldu]...

Yönetim olarak karar aldık, Yatağan'ın topluca ilk eylemidir yani; santral açısından. Onu organize etmek için de tabii ciddi çabalar sarf ettik. Kendiliğinden gelişen bir şey söz konusu olamaz, şubelerin o konuda ciddi katkıları vardır. Hiçbir şey kendiliğinden olmuyor. İnsanlar ilk defa böyle toplu eylemlerle karşılaşacak, tabii ürken, korkan bir sürü insan var. Jandarma ile güvenlik güçleri ile karşı karşıya kalacak, görüntüleniyor... Zonguldak'tan başlayan yürüyüş, o da çok önemli bir şey ama bizim oradaki ilişkiler yumağı çok farklıdır. Orada insanlar zaten bir şeylere hazır... Maden işçisi, uzun süredir yeraltı maden işçisi var... Ama bizim bölgemizde böyle bir şey yok. İlk defa böyle bir şeyle karşılaşılıyorlar insanlar, onu organize etmek kolay olmadı. Ama son derece başarılı bir şekilde organize ettik... Bir de güzel tarafı, önemli tarafı, o gün Yatağan halkıyla beraber bunu bütünleştirmek son derece önemli bir şeydir.

89 Bahar Eylemleri, Türk-İş'e bağlı sendikaların pek çoğunda tabanın zorlamasıyla eski sendika yönetimlerinin önemli bir kısmının değişmesine, daha etkin, tabanla ilişkisi güçlü, sosyal demokrat ya da sosyalist yeni yöneticilerin iş başına gelmesine, değişmeyenlerin de sürece ayak uydurmalarına neden olmuştu. TES-İŞ ve Türkiye Maden-İş sendikalarının Yatağan şubeleri, bu açıdan daha şanslıydılar, etkin ve tabana dayanan bir sendikal anlayış, 89 Bahar Eylemlerini beklemeye gerek duymadan buralarda yerleşmiş, bölgede daha çok sol görüşlü yöneticilerin ağırlıkta olduğu bir sendikal yapılanma oluşmuştu. Bu yapılanma, 89 Bahar Eylemleri sırasında, binlerce santral işçisini ve maden işçisini örgütleyerek ilk kez sokağa çıkmıştı. Peki, bu örgütlenme nasıl başarıya ulaşmıştı? Başta yönetim kurulu üyeleri, şube personeli, yönetim kurulu dışında sendikada etkin olarak görev alan temsilciler ve sendikayla yakından ilgilenen işçilerin katkılarıyla geniş bir örgütlenme kampanyası başlatılmıştı. İşçilerin neredeyse tümüne tek tek ulaşılmış, onların güvenlerini kazanacak şekilde hareket edilmişti.

...Hiç kimsenin burnunu kanatmadan; biz böyle tamamladık. Orada güvenlik, her türlü şey olabilir. Santralin kapısından yaklaşık 900 kişiyi alıp, şehir merkezine götürüp, orada şube binası önünde o günle ilgili konuşma yapıp oradan arkadaşları dağıtmak, yani çok başarılı bir şey... (Alican Azizoğlu)

12 Eylül'den sonra yapılan ilk büyük işçi eylemlerine katılanlar için ciddi soruşturmalar açılabilirdi, işçilerin sokağa attıkları bu ilk adımı geri çekmelerini engellemek için de gerekli önlemler alınmıştı. Sendika yöneticileri tüm sorumluluğu üstlenmişler, yürüyüşe katılan her işçi soruşturmada aynı ifadeyi vermişti:

...Bahar Eylemleri olarak geçti onlar; ilk defa millî olduk orada. Tabii insanların kendilerine güvenleri falan geldi. Sonra karayolunu ihlal etmekten ifadelerimiz alındı. Erol Soğanlı, şube başkanı, yürüyün, dedi, biz yürüdük, dedik, topu ona attık. Herkes aynı ifadeyi verdi... (Kemal Özcan)

2. Adım Adım İlerleyen Özelleştirme ve Taşeronlaştırma Uygulamaları

Uzun yıllardır izlenen emek karşıtı politikaların yanı başında ısrarla uygulanan özelleştirmeler ve özelleştirme hazırlıkları da Yatağan işçilerinin sürekli gündemindeydi. İşçiler, ülkenin dört bir yanına dağılmış kamu işletmelerinin (SEK, SEKA, Yem Fabrikası ve benzeri) satışının yarattığı sonuçları yakından izlemişlerdi. Çevre işletmelerde yaşanan özelleştirmelere ve ortaya çıkardığı sonuçlara yakından tanıklık etmek, 'hizmet alımları' adı altında pek çok kamu işletmesindeki hizmetlerin ve üretim taşeron işletmelere yaptırılması, kimilerinin daha önce özel sektördeki çalışma deneyimiyle de birleşince kamu işçilerinin bilinçlerinde yeni bir üst aşamayı inşa etmeye yardımcı olmuştu.

Yatağan Termik Elektrik Santrali işyeri hekimi Ferit Turan, uzun yıllar boyunca birlikte çalıştığı ve hak arama mücadelelerinin pek çoğuna destek olduğu Yatağan işçisinin özelleştirmeye karşı tutumunu sağlamlaştıran gelişmelerin neler olduğunu sordüğümüzde bize şöyle yanıt verdi:

Yatağan Yem Sanayi; 50 kişinin çalıştığı Yem Sanayi vardı, KİT'ti orası. Hemen bu taraftaki SEK... 15-20 kişi de çalışıyor olsa onların çok kısa süre içinde satılması arkadaşların bu özelleştirme kelimesine reaksiyon vermesini sağladı. 50 kişinin çalıştığı Yem Fabrikası el değiştirdiğinde ertesi gün 50 kişinin işine son verilmiş, başkaları çalıştırılıyor olmuş orada. SEK'in el değiştirdiğine, oradaki çalışanların bir başka yere gittiğine, oradaki çalışanların işine son verilip başka kişilerle çalışılmaya başlanıldığını şahit olunca, o zaman özelleştirme kelimesine karşı bir direnç göstermeye başladı arkadaşlar.

Görüştüğümüz işçilerin çoğu, etrafta özelleştirilen işletmelerde çalışan yakınlarının başlarına gelenleri gördükçe işini, gelir düzeyini, özlük haklarını kaybetme kaygısını daha derinden duymaya başladıklarını anlatıyorlardı. Dalaman'daki SEKA'nın satışından sonra çalışanlar çok daha elverişsiz koşullarda çeşitli işletmelere dağıtılmışlar, tazminatlarını tam olarak alamamışlar, ücretleri düşmüştü. Ayrıca Yatağan işçileri arasında özel sektörde çalışıp daha sonra kamu işletmelerinde çalışmaya başlayanlar bulunuyordu ve özel sektördeki çalışma koşullarını ve neleri kaybedeceklerini çok iyi biliyorlardı.

...Özel sektör devlet sektöründen daha iyi bir şey değil. Ama ne yapar, 10 kişiyen çalışacakken 5 kişi ile çalıştırırım; özel sektörün fikri bu... Hamal olarak görüyor seni. Akşama kadar çalıştır, bir yevmiyesini verelim, gitsin. Özel sektör, tam ay boyunca seni sigortalı mı gösterecek, hiçbir yerde yok bu. Adam mesela 11 ay çalıştırıyor, 11. ayın sonunda çıkış veriyor, bu şekilde. Senin sigortanı tam göstermiyor, sosyal yaşantı diye bir şey yok, özel sektörü gördüğüm için söylüyorum...

...Özel sektörün düşüncesi fazla para vermek değil, insanlar aç acına oraya gidip gelmeli; özel sektörün düşüncesi bu. (Vehbi Demiral)

Oysa Yatağan işçileri, 89 Bahar eylemlerinden sonra mütevazı da olsa insanca yaşamalarına, korkusuzca çoluk çocuk sahibi olabilmelerine, çocuklarını güvenle okutabilmelerine, taksitle çeşitli ihtiyaçlarını alabilmelerine hatta kooperatife girmelerine olanak sağlayan bir ücrete kavuşmuşlardı. Şimdi bütün bunları kaybetme kaygısı ile yaşıyorlar; "hizmet alımı" yoluyla aralarına karışan taşeron işçilerin çalışma koşullarına tanık oluyorlardı. Özelleştirmeyi kabul etmek aynı zamanda birden bire yoksullaşmaya razı olmak anlamına geliyordu. Ayrıca yıllardır yürütülen "kamu işletmeleri halkın sırtında kambur, sat kurtul" kampanyası

karşısında dimdik duracakları bir emek geçmişleri vardı. Çalıştıkları işletmeler, bilinçli olarak yenileme yatırımı yapılmayan, yıllardır işçi alınmadığı için iş yükü sürekli artan yerlerdi ve buna rağmen yüksek kârla çalışıyorlardı. İşçiler, çalıştıkları işletmelere, ekmeklerini kazandıkları yere sonuna kadar sahip çıkıyorlardı. Eğer ortada zarar eden bir işletme varsa sorumluları bu işletmeleri kamuoyuna arpalık ve kambur olarak tanıtanlardı, kendileri değildi. Ve Yatağan işçisi, zarar ettirilen KİT'lerin bedelini ödemeye razı olamayacaktı. Her iki sendika şubesindeki yöneticilerin çabalarıyla, ilk etapta işçilerin işsiz kalma kaygısı olarak açığa vurdukları özelleştirme karşıtlığı, sistematik olarak uygulanan politik bir tercih karşısına sistematik politik karşı duruşla çıkmak gerektiği vurgusuna dönüşmeye başlamıştı. Santrallerin ve maden ocaklarının özelleştirilmesi yalnızca orada çalışanları ilgilendiren bir sorun değildi. Bu ülkede, tüm olumsuzluklara karşın yüksek karlarla çalışan enerji kaynakları ve madenler gibi stratejik kamu işletmeleri yok pahasına satılmaya çalışılıyorsa bu politik ve ideolojik bir tercihti. O halde özelleştirmeye karşı mücadele hem bir iş ve ekmek davası hem de ülkenin ekonomik ve siyasi geleceğine yurttaş olarak müdahaleyi gerektiren kamusal ve ulusal bir ülke meselesiydi.

Yatağan işçileriyle yaptığımız görüşmeler sırasında bizi en çok etkileyen şeylerden biri işçilerin kendi iş ve ekmek mücadelesiyle bir yurttaş olarak verdikleri mücadelenin bir bütün olduğunu büyük bir açıklıkla dile getirmeleri idi:

...Mesela emperyalizmin saldırısıdır, neoliberal saldırıdır, dediğimizde farklı anlaşılıyor. Fakat biz bunu daha kolay anlaşılması için tek hale getirdik; işimiz, aşımız ve geleceğimiz. Doğru da bu, özelleştirmenin sonucu budur. Biz sonucu önce gösterdik, yani bizim burada yapacağımız mücadele işimize, aşımıza, geleceğimize ve ülkemize sahip çıkmak. Ne için çalışıyorsun? ... Önce ben kendim için, ben olmazsam başkasına fayda sağlayamam. Önce kendim için çalışıyorum, sonra kurumum için çalışıyorum, sonra eşim, çocuklarım, geleceğim için çalışıyorum, daha sonra ülkeme fayda sağlıyorum, artı değer sağlıyorum... (Adil Eroğlu)

Bu bakış açısını daha açık kavrayanlar azımsanmayacak sayıda idi ve Mehmet Çöllüoğlu'nun ve Kemal Özcan'ın sözleri bunun en dolaysız örneklerinden biriydi:

Özelleştirme olayı Türkiye'deki siyasal iktidarların kendi bilinçlerinden kaynaklanan siyasal bir olay değil. Amerika'nın başını çektiği, küreselleşme ve globalleşme denilen, bizim gibi ülkeleri sömürme politikalarının, daha önce emperyalizm diyorduk, daha önce sömürü diyorduk, onun sosyetik adı diyelim özelleştirmeye, soygun! ... Yani özelleştirme tüm gelişmekte olan veyahut da bizim gibi yarı-sömürge ülkelerin baş belası, başka hiçbir şey değil. (Mehmet Çöllüoğlu)

Zaten bu işin mücadelesini üç noktada yaptık: tamam, santraller satılacak, satılınca sendikasızlık olacak, propagandamız. Sendikasızlaşma, taşeronlaşma, işsizlik getirecek, bu ayrı bir konuldu. Düşük ücret ayrı bir konu. Bir de santrallerin stratejik önemi var, Türkiye açısından, ülke açısından. Bunlar halkın malıdır, peşkeş çekilemez... (Kemal Özcan)

3. 1994 Yılında Santralin Kapatılması

Yatağan'da yürütülen özelleştirme karşıtı mücadeleyi bir süreç olarak ele aldığımızda işçileri bilinçlendiren ve örgütlenmelerini güçlendiren önemli deneyimlerden biri de, 1994 yılında, Aydın Bölge İdare Mahkemesi tarafından verilen,

Yatağan Termik Elektrik Santralının üretiminin 90 gün süreyle durdurulmasını öngören ve 24 Mart 1994 tarihinde uygulamaya konan yargı kararıydı.² Yatağan Termik Elektrik Santrali'nin bağlı bulunduğu TEK Genel Müdürlüğü, 28 Mart 1994 tarihinde işletme müdürlüğüne gönderdiği bir yazıyla (TES-İŞ, 1994) işletmede çalışan işçilerin yaklaşık üçte ikisini önce ücretli daha sonra ücretsiz izne ayıracıklarını açıklamıştı. İşlerinden uzaklaştırılan ve işsiz kalma tehdidiyle yüz yüze gelen Yatağan işçileri, TES-İŞ Sendikası Yatağan Şubesi önderliğinde, santralin yeniden üretime başlaması için 10 gün boyunca Yatağan'da ve Muğla'da eylemler yaptılar ve 10. günün sonunda Bakanlar Kurulu kararı³ ile santral yeniden üretime geçti. Bu deneyim, Yatağan işçilerine, işyeri komitelerini etkin bir şekilde işleterek sendikal örgütlenme kanallarını genişletme, ailelerinin, Yatağan halkının ve kamuoyunun desteğini arkalarına almak için örgütlenme gibi konularda önemli tecrübeler kazandırdı. Ve elbette işlerinin büyük çoğunluğu, kısa süreliğine de olsa birden bire işsiz kalmanın ne demek olduğunu yaşayarak görmüşlerdi ve uygulamaya karşı kapsayıcı bir direniş örgütlemişlerdi.

... 94 yılında santral kapatıldı. Kapatılınca bu bütün işçilerin sorunu; bütün işçilerin sorununu da bütün işçilerle çözersiniz yani, başka türlü şansınız yok.

... Yani işçilerin birliğini başka türlü kurma şansınız yok. Yani biz insanları böyle sınıf olarak şey yapıyoruz da, yani bir sürü kimlikleri vardı insanları, siyasi anlamda böyle şeydi önceden insanlar, böyle, olmazsa olmazlarıydı siyasi ayrılıklar. MHP'linin sol düşüncedeki insanla bir araya gelip çay içmesi bile ba-yağı zordu. Sol yapıdaki arkadaşın aynı şekildeydi. Suni idi ilişkileri, merhabaları bile. Vardiya değişimi yapıyor bu insanlar, aynı işi yapıyor, sözleşmeden aynı şekilde, olumlu olumsuz şekilde yararlanıyor, etkileniyor. SSK'da aynı, hastanedeki durumu aynı, her şeyleri aynı ama suni bir takım ayrılıkları var bu insanların. Biz bu insanları, işçi kimliğiyle biz şey hale getirdik. Yani hem şartlar bizi bu şekilde olmasını sağladı, hem de o şartları biz gözleyerek değerlendirdik. İşyeri komiteleri de öyle çıktı zaten, öyle oluştu. Pratikten çıktı yani.

... 91'den sonra onu fark ettim ben, santral kapandıktan sonra fark ettim. Bütün işçi, on gün boyunca aynı eylemi yaptı, farklı siyasi düşüncelerdendi. Bütün sorun neydi, işsiz kalacağım korkusu vardı. Daha sonraki dönemde de özelleştirme korkusu; bütün herkesi direkt etkileyen şeyler. (Erol Soğanıcı)

4. Şube Yöneticilerinin İşçilerden Aldıkları Destek ve İşyeri Konseyleri

Hem 89 Bahar Eylemlerine Yatağan işçilerinin katılımını sağlamada, hem 90'lı yıllarda giderek hızlanan özelleştirmeler karşısında işçileri bilinçlendirmede, hem de 1994 yılında santralin geçici olarak kapatılmasıyla ilgili kolektif eylem sürecinin örgütlenmesinde sendika şubeleri tarafından oluşturulan işyeri konseyleri kilit rol oynamıştı. Yatağan işçileri tarafından kimi zaman konsey, kimi zaman

² İzmir Barosu'na kayıtlı 10 avukat tarafından, Yatağan, Yeniköy ve Kemerköy termik elektrik santrallerinin zorunlu işletme izinleri alınmadan çalıştırıldıkları ve işletilmelerinin çevre ve kamu sağlığı açısından tehlike yarattığı gerekçesiyle Aydın İdare Mahkemesine dava açılmış ve Mahkeme, 9.12.1993 tarihinde Yatağan Termik Santralının kapatılmasına karar vermiştir. Bu karar, 60 gün içerisinde uygulamaya konulmak üzere beklemeye alınmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Hükümeti tarafından, 24 Mart 1994 günü, Yatağan Termik Santrali kapatılmıştır.

³ Santral, 7 Nisan 1994 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile yeniden üretime başlamıştır.

komite ya da meclis olarak anılan bu taban örgütlenmeleri, özellikle 1980'li yıllarda birbirilerinden neredeyse tümüyle kopmuş olan sendikacılarla işçiler arasındaki ilişkiyi yeniden kurmaya katkıda bulunmuştu. Sendikal kararların alınmasında ve yaşama geçirilmesinde, toplu sözleşme dönemlerinde, özelleştirme karşıtı eylemlerin örgütlenmesinde üyeleri sendikal işleyişin önemli noktalarına taşıyan konseyler, Yatağan'da binlerce işçiden oluşan kitlenin kararlı bir şekilde bir arada hareket etmesini sağlamış, işçi örgütlenmesine güç kazandıran en önemli araçlardan biri olmuştu.

Yatağan Termik Elektrik Santralinde bulunan her birimden işçilerin kendi aralarından belirledikleri temsilcilerden oluşan işyeri konseyleri kuruluşlarını izleyen yıllarda da varlıklarını sürdürmüş, işyerindeki her türlü sorunun ele alındığı ve karara bağlandığı meclislere dönüşmüştü. Sendikaların şube yönetimleriyle işçiler arasındaki ilişkiyi kalıcılaştıran konseyler, farklı birimlerden, farklı uzmanlık kadrolarından, farklı siyasi görüşlerden işçileri ayırım yapmaksızın bir araya toplamayı ve ortak sorunlar karşısında ortak kararlar almayı başarmış yapılar olarak karşımıza çıktı. Peki, bu başarı nasıl örgütlenmişti, yanıt TES-İŞ'ten Alican Azizoğlu'nun ve Tuğrul Bozoğlan'ın yalın ifadelerinde ortaya çıkıyor.

Onu nasıl örgütledik? Bir kere şubede çalışan personel arkadaşlarımızın, yönetim kurulu üyelerinin, yönetim kurulu dışındaki mesai harcayan arkadaşlarımızın, hepsinin katkılarıyla oluştu. Tabi bu bir güven ilişkisi. İnsan karşısındaki insandan eğer bir elektrik alıyorsa bu önemli bir şeydir. O güven telkin edildikten sonra çok şey kendiliğinden geliyor. Bunu örgütlerken ulaşamadığımız birim, ulaşamadığımız insan hemen hemen yoktur. Yaklaşık o günkü şartlarıyla diyelim ki 900 kişi çalışıyorsa biz bunlara, büyük bir kısmına, 800'üne muhakkak ulaşmışızdır. Gitmediğimiz birim, gitmediğimiz en küçük bir baraka kesinlikle yoktur. Zaten bunları yapmazsanız, insanların ayağına gitmezseniz, başka bir şansınız yok... (Alican Azizoğlu)

Bizim iş yeri komiteleri, işyeri birimleri; herkes kendini sorumlu hissederek kendiliğinden birimler oluştu. Bunlar, pratikte yaşanırken oldu. Bizlerin görev verdiğimiz, aktif olarak çalış dedığımız insanlar değil, bu işe gerçekten heves duyan insanlar ön plana çıktı. Görev verdiğimiz komitelerin dışında, diyelim ki işyerinde biz 50 kişi görevlendirdiysek, bu işin atmosferiyle heyecan duyup bu işe çıkan insanları da göreve katarak, iş yeri komitelerini 150'ye çıkardık. Kendiliğinden, pratikle gelişerek işçi sınıfının mücadelesine katkısı oldu. Daha sonra burada bu birikimler, Yatağan bir okuldu, ekoldü yani. Yatağan'da çalışan işçiler tam deneyim kazanmıştı, işçilik hayatında da, sendikal hayatında da, her konuda Yatağan bir okuldu. Her türlü şey Yatağan'daydı. Özelleştirmeye karşı verilen mücadelenin temel taşı da Yatağan'daydı. Yatağan'daki yetişen arkadaşlar bu mücadelede diğer konularda, toplu sözleşme mücadelesinde olsun, santralin kapanmasında olsun her türlü konuda; birer basit eylemde olsun, işçilerin birliğini beraberliğini sağlayan bu pratikteki uygulamalar özelleştirmede daha büyük güç kattı. (Tuğrul Bozoğlan)

5. Özelleştirmeye Karşı Ulusal Toplumsal Muhalefetin Sunduğu Olanaklar

Özelleştirmeye karşı yürüttükleri mücadelede Yatağan işçilerine güç kazandıran önemli gelişmelerden biri de ülkedeki özelleştirme uygulamalarına karşı ulusal düzeyde mücadele veren örgütlerin ve aydınların çabalarıyla en azından özelleştirmelerin yavaşlatılabilmesi ve bu yolla ortaya çıkan moral oldu. Hükümetler

tarafından, hukuksal alt yapısı hazırlanmadan girişilen özelleştirmeler, bunları engellemek amacıyla atılan pek çok hukuksal adımın olumlu sonuçlanmasını sağlamıştı. Çeşitli dönemlerde yapılan özelleştirmelerin iptali için dönemin muhalefet partilerinin milletvekilleri tarafından Anayasa Mahkemesine ve çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından da Danıştay'a açılan davaların çoğundan olumlu sonuçlar alınmıştı.⁴ Konfederasyonlar, sendikalar, Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği (TMMOB), Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi (KİGEM) gibi sivil toplum örgütleri, çok sayıda konferans, panel, araştırma, yayın ve eğitim seminerleri aracılığı ile özelleştirmeyi eleştirel bir kamusal perspektiften tartışan yeni bir alan açmışlardı ve bu alan Yatağan'a kadar genişlemişti. Yatağan'da özelleştirme gündeme geldiğinde çeşitli sendikaların, meslek odalarının ve KİGEM'in yöneticileri bizzat Yatağan'da düzenlenen, seminer, konferans ve mitinglerle Yatağan işçilerine dolaysız destek olmuşlardı. O dönemde TES-İŞ Sendikası Yatağan Şubesi Başkanı olan Erol Soğancı bu desteğin niteliğini aktarıyor:

... Mümtaz Soysal'ın konuşmacı olarak gelmesi için işyerlerinde toplantı yapalım istedik. Bunu İbrahim Kocabıyık (Türkiye Maden-İş Sendikası Yatağan Şubesi Başkanı) arkadaş duymuş, biz de bu işe dâhil olabilir miyiz, dedi. ... Yeniköy'de iyi bir organizasyon yapıldı, Mümtaz Hoca orada Maden işçisi ile bizim arkadaşlardan oluşan 700-800 kişiye hitap etti yemekhanede. İşçiler üzerinde çok etkili olan bir şey, özelleştirme ile ilgili bilgi sahibi olacaksınız, dedi. Bilmeden şey yapamazsınız, bu bilinçtir, bilinç sahibi olacaksınız. Özelleştirme ile ilgili, bu bilinçli olmak yetmez, bir de inanç sahibi olacaksınız, inanacaksınız. Önce inanacaksınız, sonra bileceksiniz. İki şey yetmez, bir de direneceksiniz. Özelleştirmeye karşı haklısınız, yaptığınız her şey meşrudur, sonuna kadar direneceksiniz, çok ciddi mesaj verdi. İşçiler üzerinde ciddi etki yaptı. Aynı toplantı Yatağan'da TKİ salonunda yaptık. Bizden ve kömür işletmelerinden arkadaşlar geldi, dışarıdan belediye başkanı, demokratik kitle örgütlerinin temsilcileri geldi, çok dinamik topluluk vardı. Çok güzel bir etkinlik olmuştu. Mümtaz Hoca'nın özelleştirme süreci içinde çok ciddi mücadeleye katkısı oldu bence. Bütün mitinglere geldi. Sadece Yatağan ile ilgili mitinglere değil, Soma'da oldu, Adana'da, Artvin'de, Çayırhan'da, Zonguldak Çatalağzı'nda oldu, bütün mitinglere katıldı konuşmacı olarak. ...

İşçiler, özelleştirmeye karşı mücadeleye başladıklarında, bu konuda ulusal düzeyde mücadele yürüten kişilerden ve kurumlardan aldıkları desteğin sonuçlarını da açıkça ifade ettiler. Mümtaz Soysal, İlder Ertuğrul ve Yıldırım Koç Yatağan'da işçilere özelleştirme konusunda bilgiler vermişler, çalışanların özelleştirmeyi nasıl kavramaları ve ne şekilde mücadele etmeleri gerektiği konusunda önemli katkılarda bulunmuşlardı.

Sendika genel merkezinden, şimdi Türk-İş danışmanı ya, Yıldırım Koç'tan dersler aldık. İlder Ertuğrul, Mümtaz Soysal geldi. Mümtaz Soysal'ın bizim üzerimizde çok etkisi vardır. Adam, profesör adam, özelleştirmenin ne olduğunu, sadece işçi üzerinde değil, devlete ne getirecek, ne götürecektir; onları bir bir anlattı adam. Yani bu kadar ders alma ile Yatağan bu yerlere gelecekti elbette. Bu dersleri almakta bizim başkanın çok etkisi oldu, belki rica ile geldi. Mesela Mümtaz Hoca KİGEM'in başkanıydı. Bu adam, bir insan oturmakla profesör olmaz, çok

⁴ 1990'lı yıllarda özelleştirmeye karşı yürütülen hukuksal mücadeleyi kapsamlı olarak ele alan bir kaynak için bkz. Ertuğrul (2004).

okumuştur, çok görmüştür, tecrübesi fazladır. Yani o tecrübelerden hep biz nimet gibi bir şey aldık yani. Yatağan'ın ismi zaten Türkiye'nin dört bir köşesinden duyuldu. Yani bu kursları, dersleri ala ala piştik yani biz. Onun için Yatağan'ın adı çıktı, özelleştirme karşıtı. (Vehbi Demiral)

Mümtaz Soysal bizim iş yerlerine geldi, konferans verdi. ... İşte orada bazı şeyler söylemişti: Siz iş yerinde çalışıyorsunuz, iş yerinden sorumlusunuz, girene çıkana kimlik sorabilirsiniz, kim gelirse gelsin sahibi sizsiniz, diye. Tabii orada o bizi ve arkadaşları müthiş motive etti, gaz da verdi. Mümtaz Hoca'dan o zaman o eylemde ben çok yararlandığımı düşünüyorum. Onun iki-üç gün önce gelip bize destek olmasının. (Diñçer Yıldız)

II. YATAĞAN'DA ÖZELLEŞTİRMeye KARŞI SENDİKAL ÖRGÜTLENME

1996-2001 yılları arasındaki beş yıllık dönem; Muğla bölgesindeki termik santrallerde ve kömür işletmelerinde çalışan işçileri ve ailelerini, söz konusu işletmelerde örgütlü TES-İŞ ve Türkiye Maden İş sendika şubelerini, yerel yönetimleri, sivil toplum örgütlerini ve tüm Yatağan halkını kapsayan direnişlerle, eylemlerle, dayanışma deneyimleriyle, kaygılarla, korkularla ve umutlarla dolu uzun ve yorucu bir süreç olarak tarihe kaydedildi.

Beş yıl boyunca Yatağan işçileri, işlerini, ekmeklerini, geleceklerini tehdit eden özelleştirmeye karşı mücadele ettiler. Yerel düzeyden başlayarak sivil toplum örgütlerini, meslek odalarını, esnaf örgütlerini, sendikaların genel merkezlerini, Yatağan halkını, ulusal kamuoyunu yanlarına çekmek için pek çok girişimde bulundular. Davalar açtılar, nüfusu 10 bin olan Yatağan gibi küçük bir kasabada 15 bin kişinin katıldığı mitingler düzenlediler. Eğitimler yaptılar, özelleştirmeyi, iktisadi, siyasi ve tarihsel boyutlarını kapsayacak ölçüde tüm ayrıntılarıyla analiz ettiler. Özelleştirme ihalelerine katılan ve işletmeleri yerinde görmek isteyen alıcı firmaları barikatlar kurarak iş yerlerine sokmadılar. 1997 yılında, üç termik santralin ve yanlarında maden ocaklarının işletme ihalesini kazanan konsorsiyumun yetkilileri, işçilerin kapısında nöbet tuttıkları santrallere sabaha karşı gizlice girmek zorunda kaldılar ve ancak jandarma korumasıyla ayrılabilirler. İşçiler, oluşturdukları işyeri konseyleri sayesinde aralarındaki tüm siyasi ve gündelik sorunları bir yana bırakıp dayanışmayı yıllarca canlı tutabildiler. 2000 yılının sonunda dönemin hükümetinin, santralleri ihaleyi alan firmalara bir an önce devretmek için harekete geçmesi nedeniyle işçiler bir kez daha barikatların arkasına geçtiler. Grev yaşağının olduğu enerji sektöründe ilk kez iş yavaşlattılar, üretimi durdurma noktasına kadar geldiler. Ve henüz resmi işlemler tamamlanmamış olmasına karşın işçiyi yıldırım için etrafta dolaşıp santrallerin sahibi gibi davranan konsorsiyum yetkililerini Muğla'dan uzaklaştırmayı başardılar.

Yatağan'da yaklaşık beş yıl boyunca süren özelleştirme karşıtı mücadelenin iç dinamikleri ele alındığında, mücadeleyi başarıya ulaştıran temel etkenlerden birinin her iki sendika şubesinin birlikte yürüttüğü kararlı ve sistemli çalışmalar olduğu görülür. Dünyanın ve Türkiye'nin pek çok yerinde rastlanan iş yeri odaklı güçlü yerel direnişlerin belirli bir süre geçtikten sonra zayıfladıkları, direnişi kalıcılaştıramadıkları ve dağıldıkları tarih tarafından kaydedilmiştir. Yatağan direnişini böylesi olumsuz deneyimlerden ayıran en önemli özellik, iş yerinde tesis edilen mücadele kararlılığının eş zamanlı olarak yerel toplumsal ilişkilere ve ulusal düzeye taşınabilmesidir. Böylesi bir başarının yerel düzeyde adım adım nasıl inşa edildiği

sorusuna yanıt aradığımızda; söz konusu dört işletmede örgütlü iki ayrı sendika şubesinin sendikal yönetim anlayışının, kamu işletmelerine karşı yıllarca sürdürülen karalamalara karşın işçilerin çalıştıkları kurumları ayakta tutmak için gösterdikleri çabanın ve kazandıkları özgüvenin, varlığını tümüyle bölgede bulunan kamu işletmelerine borçlu olan Yatağan esnafının ve çevre yerleşimlerde yaşayan halkın direnişe verdikleri desteğin son derece etkili olduğu ortaya çıktı.

Yatağan bölgesindeki termik santrallerde ve maden ocaklarında örgütlü iki sendika şubesinin yönetici kadroları ve üyelerinin bir bölümü, 1970'lerdeki yoğun politikleşme döneminde, genellikle bölgedeki endüstri meslek liselerinde eğitim almış ve çoğunlukla emekten yana örgütlenmenin gücünü keşfetmiş bir siyasi bilinçlenmeyle yetişmiş insanlardan oluşmaktaydı. Sendika şubelerinde çalışanlar, gerek iş yerlerinde gerekse iş yeri dışında üyelerini ve yaşadıkları yeri ilgilendiren her türlü sorunu çözmek ve işçilerle güven ilişkisi kurmak için bilinçli bir çaba göstermişlerdi. Türkiye Maden-İş Sendikası Yatağan Şubesi Başkanı Süleyman Girgin, sahip oldukları sendikal anlayışı şu şekilde açıklıyor:

Sendika demokrasiyi savunmalı, ancak demokratik ortamda sendikalar oluyor. Asli görevlerinden birisi demokrasiyi savunmak. İki, sendika sadece ekonomik ve sosyal baskı grupları değildir. Böyle algılandığı takdirde kendi bünyelerinde, kendi iş yerlerinde hapis olurlar. Sadece kendi üyelerinin ekonomik, sosyal demokratik haklarını korumak değildir, onlar zaten sendikaların asli görevidir. Ücret sendikacılığı kesinlikle yapılmamalıdır. ... Sendikalar müttefiki olması gereken gruplarla sürekli diyalog halinde olmalılar. ... Sendikalar kusura bakmasınlar sadece iş yerlerine hapis olmayacaklar. Yalnız kaldıklarında yanlarında demokratik kitle örgütleriyle, esnafla, halkla barışık bir yapı haline gelecekler. İkincisi de bu. İş yerlerine yatırım yapılması, üretimin artırılması, hatta çok ilginçtir seçimlerden önce şunu dedik, 'bizi seçerseniz işten kaçanı savunmayacağız, iş yerine alkollü geleni savunmayacağız.' Açık açık... 'Atıyorum, kimliğim sosyal demokratım, ben de sosyal demokratım, bazı imtiyazlı haklar elde ederim yönetimden, diyorsanız biz o desteği istemiyoruz. Kitle örgütüüz, her partiden, her yöreden, her düşünceden insanlar var. Sendikal anlamda olaylara bakış açımız budur, ayırım yapmayacağız, siyasi görüşümüzden dolayı.'

Her iki sendika şubesinin yöneticileri ve temsilcileri özelleştirmeye karşı mücadelelerine öncelikle üyelerini ve kamuoyunu doğru bilgilendirmek amacıyla eğitim seminerleri düzenleyerek başlamışlardı. Görüşme yapılan işçilerin tümü, daha önce özelleştirmeyi yalnızca işleri kaybetme tehdidi olarak algıladıklarını, katıldıkları eğitim seminerlerinde sayesinde sorunu bir bütün olarak işçi sınıfının geleceği ve ülke ekonomisi açısından yarattığı sonuçlarla birlikte kavradıklarını anlattılar. Sendika yöneticileri, özelde Yatağan ve Milas bölgesindeki işletmeler, genelde termik elektrik santrallerinin işletme hakkı devriyle ilgili bilgilerin, raporların peşine düşerek bu konuda ciddi bir birikim sağlamışlar ve her fırsatta bunları bilgi notu, basın açıklaması, rapor haline getirerek üyeleriyle ve kamuoyuyla paylaşmışlardır. Sık sık Ankara'ya giderek sendika genel merkezleri, siyasi parti liderleri, diğer sendikalar ve sivil toplum örgütleriyle hatta Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ile görüşmeler yapmış, hazırladıkları raporları ileterek destek istemişler ve bu konuda ulusal düzeyde de azımsanmayacak bir destek sağlamışlardır.

1980'li yıllardan bu yana uygulanan düşük yoğunluklu özelleştirme programı nedeniyle kamu işletmelerinde yenileme yatırımları yapılmamış, emekli olanların

ve işten ayrılmanın yerine uzun yıllar yeni işçiler alınmamış, ortaya çıkan emek açığının bir bölümü dışarıdan hizmet alımı yoluyla karşılanmış, her geçen yıl bu işletmeler bilinçli bir şekilde zarara sürüklenmiştir. Bu koşullar altında Yatağan bölgesinde çalışan enerji ve maden işçileri, omuzlarına binen iş yükü arttıkça iş yerlerindeki her üniteadaki teknik işleyişe, bakım ve onarım işlerine ve tüm bunların örgütlenmesine hâkim hale gelmişlerdir. Öyle ki işçiler iş yerlerinde kendilerinden beklenenin üzerinde bir mesleki deneyim edinmiş, iş yerleriyle özdeşleşmişlerdir. İşçilerden pek çoğu özellikle Yatağan Termik Santralinin işletme ömrünü tamamladığı halde bugün işçilerin deneyimleri sayesinde ayakta durduğunu açıkça beyan etmişlerdir. Yıllar içinde işçilerin kazandıkları bu yüksek beceriler, özelleştirme ihalesine katılan firmaların işletmeleri yerinde görmek istedikleri dönemlerde kurulan barikatlarda, santral içine girmeyi becerenlerin de çeşitli ünitelerde işçiler tarafından yüksek vasıf silahıyla karşılanmalarında (kapıların kaynaklanması, buhar vanalarının açılması, üstlerine kül bidonlarının boşaltılması, maden ocaklarının girişine iş makinelerinin yığılması) çok önemli bir rol oynamıştır. O dönemde TES-İŞ Yatağan Şubesi Yönetim Kurulu üyesi olan Kemal Özcan, 2000 yılı Kasım'ında Yatağan Termik Santraline sabaha karşı gizlice girerek dolaşmaya başlayan uluslararası konsorsiyum temsilcilerine karşı yapılan eylemde işçilerin yaşadıklarını anlatıyor:

...Gazcılar, külcüler bir de bidoncular diye bizi üçe ayırmış jandarmalar. Yatağan Jandarma Karakolu'na getirirken, bizden mesela bir kişiyi yakalıyorlar bunlar şimdi, bunların minibüsü var, minibüse atıyorlar, jandarma karakoluna götürüyorlar. Jandarma karakoluna getiren kişi üçe ayırıyor: 'Sen gazcısın, sen bidoncusun.' Bunlar, gazcı denilince, kimyasal gaz falan anlamışlar, yani korkmuşlar. Acaba burada kanserojen madde, kimyasal gaz mı var, onu mu açıyorlar, diye. Komedi aslında bizim o günkü şeyimiz, gerçekten. 16 kişi gözetilince alındı. Gazcılar, külcüler ve bidoncular.

1996 yılının sonunda Yatağan ve Milas bölgesindeki dört kamu işletmesinin özelleştirme kapsamına alınmasıyla birlikte TES-İŞ ve Türkiye Maden İş sendika şube yönetimleri zaman kaybetmeden harekete geçmişler, kısa süre içinde özelleştirmeye karşı etkin bir mücadele sürdürmek için örgütlenmiş, bu konuda işçileri, yerel ve ulusal kamuoyunu bilgilendirmeye, siyasi partilerden, yerel esnaf örgütlerinden, sivil toplum örgütlerinden ve halktan destek almaya başlamışlardır. İlk olarak Muğla'da örgütlü sendikalardan oluşan bir demokrasi platformu kurulmuş, burada özelleştirmeye karşı mücadele kararı alınmış ve kamuoyuna duyurulmuştur. İş yeri konseyleri toplanarak işçiler hem bilgilendirilmiş hem de mücadelenin örgütlenmesiyle ilgili görüşleri alınarak görev paylaşımı yapılmıştır.

Çalışmaların ilk aşamasında belirlenen önceliklerden biri, Yatağan ve Milas halkını özelleştirmeye karşı mücadelede işçilere destek olmaya çağırarak, onları bilgilendirmek için çalışmalar yapmaktır. Bu amaçla komiteler oluşturulmuş, yerel yönetimlere, basına, siyasi partilere, sivil toplum örgütlerine, esnafa ve köylülere ziyaretler yapılmıştır. Özelleştirmenin ne olduğunu ve hangi amaçla yapıldığını, emekçiler ve bölge halkı için sonuçlarının neler olacağını açıklayan broşürler hazırlanmış ve bu bilgiler görevli komiteler aracılığı ile paylaşılmıştır. Komite oluşturulurken, olabildiğince geniş bir kamuoyuna ulaşmak amaçlandığından üyelerinin farklı birimlerden ve mesleki statülerden, farklı siyasi görüşlerden, böl-

genin farklı yörelerinden olmalarına özellikle önem verilmiştir. Yatağan gibi nüfusunun önemli bir bölümü işçilerden ve ailelerinden oluşan bir yerde, siyasi partilerde ve sivil toplum örgütlerinde ağırlığın işçilerde bulunması da ciddi bir destek sağlamıştır.

Başlangıçta, santrallerin ve maden ocaklarının özelleştirilmesine karşı duyarsız kalan, hatta 'satılırsa satılsın, bizi ilgilendirmez' tavrı gösteren esnaf, köylü ve Yatağan halkı, komitelerin çalışmaları sonucunda her barikat eyleminde işçilerin yanına koşar, onlara yiyecek ve içecek taşır, mitinglere katılıp destekler hale gelmiştir. Santrallere talip olan firmalar Yatağan ve Milas bölgesine yaklaştıkları anda işçilerin haberi olmuş, firma temsilcilerinin nerede konakladıkları, kimlerle görüştükleri, nerelerde dolaştıklarıyla ilgili bilgiler kısa süre içinde ulaşmaya başlamıştır. İşçiler barikatlar kurduğu anda belediye ve cami hoparlörleri halkı desteğe çağırmak için yayına başlamıştır. Öyle ki 2000 yılının Kasım ayında firma temsilcilerinin Yatağan Santraline girdiği öğrenildiğinde, vardiya dışındaki işçilerin ve ailelerin bir bölümünün Muğla'da bulunabilecekleri düşünülerek Yatağanlıların bir an önce geri dönmeleri için Muğla'da anons yapılmıştır. O dönemde Yatağan Termik Santrali yemekhanesinde aşçıbaşı olarak görev yapan, aynı zamanda işletmede ve sosyal tesislerde imamlık görevini sürdüren Hamdi Gümüş, halkı ikna etmek için akşam oturumlarında nasıl çaba harcadığını, Cuma hutbeleğinde bile özelleştirme sorununa değindiğini anlatıyor:

Yatağan halkı, esnafı da dâhil, köylerdeki insanlar bilinçsiz, 'satılsın termik santrali' diyenlere... Tek tek sözünüzün özüne geliyoruz, tek tek anlatıyoruz. Köy kahvesine oturduğumuz zaman bir işçi gibi değil de köylüymüşüz gibi kulak veriyoruz. 'İyi, alsın patron da görelim işçilerin maaşlarını!' İşçiler iki senedir iyi maaş almışız, onların gözüne batıyor. Hâlbuki onun yumurtası, tavuğu, sütü her şeyini, pazarda bu işçiler alacak. Yatağan esnafı bugün Muğla'ya kafa tutacak seviyeye yükseldi bu işçiler sayesinde. ... Bu insanlara akşam obalarda bile 'Arkadaşım mesele senin bildiğin gibi değil, termik santrali zarar ediyormuş, neresi zarar? Maliyet şu, gider şu, hükümet bunun zararını nereye yıkıyor, işçinin aldığı maaş ortada. 800 işçiyle çalışacakmış, 1000 kişi, 200 fazla alınmış, emeklilik gündeme geldi, emekli olmaya başladılar. Burada fazla alımı devlet kendi yaptı, A partisi, B partisi herkes kendi yandaşını kattı. Bu hatayı işçiye niye yüklüyor bu insanlar bu yöneticiler? Deseler ki 'zenginler bizden taviz istiyor, zenginler bizden vergi indirimi istiyor, efendim bazı yerlerin özelleşip satılmasında pay istiyorlar, bizim bunlara diyet borcumuz var' demiyorlar da 'zarar ediyor termik santraller' diyorlar. Zararı kuruşu kuruşuna hesapladık, termik santral yüzde 90 kar yapıyor. Termik santrali zarar ettirenler işçinin eliyle gün yüzüne çıkarıldı. Kimlerin zarar ettirdiğini, yukarılardaki TEDAŞ'ın, EÜAŞ'ın Enerji sektöründe kimlerin zarar ettirdiğini anladık, hapsilere koydular. Allah'a şükür ki Yatağan'da bunları biz anlattık. Biraz da imamlık kimliğimle insanları ikna etme yönünde, cuma hutbesinde konu ettim. Konu da, iş yerinin verimliliğinin önemine değinirken, 'işçinin alınının teri kurumadan ücretini ödemenin İslam'ın en büyük emirlerinden birisidir' diye, işveren de cumaya geliyor tabi.

SONUÇ

Bu çalışmada ele aldığımız özelleştirme karşıtı mücadeleyi veren işçilerin birçoğu artık Muğla bölgesindeki termik santrallerde ve maden ocaklarında çalışmıyorlar, emekliye ayrıldılar. Sendikacılar, yerlerini yeni kadrolara bıraktılar. 1990'ların

başından 2000'li yıllara dek sürekli eylemde olan Yatağanlı işçilerin o zaman omuzlarında olan çocukları büyüdüler. Hatta Yatağan Termik Elektrik Santrali üretim ömrünü tamamlayacak yaşa geldi. Ancak enerji üretimi yapan kamu işletmelerinin özelleştirilmesi hala gündemde tutuluyor. İşletmelerde çalışan işçilerin sayısı başlangıçtakine göre yarı yarıya azalmış durumda. İşletmelerde ortaya çıkan işgücü açığı hizmet alımı yoluyla sürdürülüyor. Yıllardır hiçbir teknik yenileme yatırımı yapılmıyor ancak bütün bunlara rağmen işletmeler var olan işçilerin deneyimleri sayesinde karlı bir şekilde çalışmayı sürdürüyor.

Sonuçta bu çalışma bize, Yatağan-Milas bölgesinde çalışan işçilerin, özelleştirmeye karşı mücadele ederken hem işyerinde ve yerelde hem de daha geniş bir alanda ulusal düzeyde sistemli ve kararlı bir şekilde çalışmalarını sürdürdükleri için başarıya ulaşabildiklerini gösterdi. Yalnızca işyerine ve "işini kaybetme refleksine" odaklanmadan, özelleştirmeyi daha geniş bir bağlamda, yerel halkı ve ekonomiyi, aynı zamanda bir bütün olarak Türkiye işçi sınıfının kazanımlarını, ulusal ekonomiyi olumsuz etkileyen bir gelişme olarak ele aldılar ve mücadeleyi de bu yaklaşımla yürüttüler. Kararlı ve çalışkan işçileri sendikal önderliklere taşıdılar ve bunun etrafında kenetlendiler. Yatağan-Milas'ta yaşanan beş yıllık mücadele deneyimi bu özellikleriyle büyük bir değer taşıyor ve gelecekteki özelleştirme girişimlerine karşı örgütlenme konusunda başarılı bir örnek olarak tarihe kaydedilmeyi hak ediyor. Son olarak Yatağan direnişinin neyi değiştirdiği sorusunu yanıtlamak istediğimizde, uzun yıllar işyeri temsilcisi olarak çalışan Hamdi Gümüş'ün tek cümlelik yanıtı yeterli olacaktır.

"Özelleştirmede devletin politikası hiç değişmedi ama Yatağan'ın işçisi Yatağan'ı değiştirdi."

KAYNAKÇA

- Boratav, Korkut (1991) *80'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Ertuğrul, İlter (2004) *Özelleştirmenin 10 Yılı: Biz Vatan Hainliğine Devam Ediyoruz Hala*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Koç, Yıldırım (1991) *İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketinin Güncel Sorunları*, İstanbul: At-aol Yayıncılık.
- TES-İŞ (1994) *TES-İŞ Yatağan Şubesi 4. Olağan Genel Kuruluna Sunulan Çalışma Raporu*, Yatağan: TES-İŞ Yatağan Şubesi Yayını.